

בדיקת חמץ היא דאורייתא או דרבנן

רש"י: בודקין. שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא.

תוספות שם: מתני' אור לארבעה עשר בודקין את החמץ. פ"ה שלא לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא וקשה לר"י כיון דצריך ביטול כדאמר בגמ' (דף ו:ו) הבודק צריך שיבטל ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי אמאי הצריכו חכמים בדיקה כלל ונראה לר"י דאע"ג דסגי בביטול בעלמא החמירו חכמים לבדוק חמץ ולבערו שלא יבא לאכלו וכו'

גמרא דף ו': אמר רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיבטל מאי טעמא וכו' אמר רבא גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עילויה וכי משכחת ליה לבטליה דילמא משכחת ליה לבתר איסורא ולא ברשותיה קיימא ולא מצי מבטיל וכו'

רש"י שם: ודעתו עליה. חשובה היא בעיניו וחס עליה לשורפה ומשהה אפילו רגע אחד ונמצא עובר עליה בבל יראה ובבל ימצא אבל משבטלה אינו עובר דלא כתב אלא תשביתו:

תוספות שם: ודעתיה עילויה. פירוש ולא בטל מאיליו כמו פירורין ועל פ"ה קשה מאי פריך כי משכחת ליה ניבטלה הא פי' ודעתיה עילויה שחס עליה לבטלה:

הר"ן על הרי"ף: אלא כך הוא עיקרן של דברים שזה שאמרה תורה תשביתו יכול להתקיים בא' מב' דברים או שיבטל בלבו כל חמץ שיש ברשותו ויוציאו במחשבתו מרשותו וסגי בהכי מדאורייתא אפי' בחמץ הידוע לו או אם לא בטלו בלבו כלל צריך מן התורה שיבדוק אחריו בכל מקום שהוא רגיל להמצא שם ויבערנו מן העולם ובביעור זה הוא שנחלקו במה יבערנו ולפיכך כל שאינו מבטל חייב לבדוק כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא [ולפיכך כתב רש"י ז"ל שבודקין את החמץ כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא] והיינו למי שאינו מבטל אבל למי שמבטל סגי בהכי אלא מפני שבטול זה תלוי במחשבתו של בני אדם ואין דעותיהן שוות ואפשר שיקלו בכך ולא יוציאוהו מלבן לגמרי ראו חכמים להחמיר שלא יספיק בטול והצריכוהו בדיקה וביעור שהוא מספיק ג"כ מן התורה או מפני שחששו שאם ישנהו בתוך ביתו יבא לאכלו ומשמע דתנא דמתני' לא בעי ביטול כלל אלא בדיקה ובהכי סגי ליה לפי שמכיון שבדק יצא ידי חובתו ואם שמא ימצא אחר כך גלוסקא יפיפיה יבערנה לאלתר שמא תאמר למפרע עבר עליה ליתא שהרי סמכה תורה על החזקות וכל שבדק אותן מקומות שרגיל להמצא בהן חמץ יצא י"ח ואין לו לחוש לככר בשמי הקורה ולפיכך תנא דמתני' לא הזכיר בטול אחר הבדיקה כלל אלא שבא רב יהודה אמר רב וחדש ואמר הבודק צריך שיבטל ומסקינן בגמ' (ו ב) דהיינו טעמא שמא ימצא גלוסקא יפיפיה ודעתיה עילויה ופרש"י ז"ל דשמא מתוך שדעתיה עילויה ישהה אותה מלבערה ונמצא עובר עליה כלומר משעת מציאתה ואילך אבל מקמי הכי לא שכבר יצא י"ח בבדיקה כדכתיבנא: ונמצאת אתה אומר לפי דעת זה שהתורה שאמרה תשביתו היינו או בבטול או בבדיקה וביעור והיינו בחמץ ידוע או מפני חשש מקומות שהוא רגיל להמצא בהן אבל כל שאין לו חמץ ידוע ולא מקומות שהוא רגיל להמצא בהן לא חלה עליו מצות השבתה שהרי אתה אומר שכל שבדק אע"פ שלא ביטל ונשתיירה בידו גלוסקא יפיפיה אינו עובר עליה אלא בשהייתה משעת מציאה ואילך אלמא אין מצות השבתה אלא על חמץ ידוע או מפני מקומות שרגיל להמצא בהן ואי אפשר לפרש שכל שבדק ולא בטל ואח"כ מצא גלוסקא יפיפיה עובר עליה למפרע שא"כ אפי' בדק הוא מחויב מן התורה לבטל מפני ספק חמץ שאינו מצוי וכיון דמדאורייתא בבטול בעלמא סגי אי אתה מוצא בדיקה [ובעור] מן התורה אלא כדאמרן זהו דעתי והוא על דרך רש"י ז"ל:

שאלה: רש"י אומר שהמטרה של בדיקת חמץ היא שלא יעבור על בל יראה ובל ימצא. אבל גם אם לא יעשה בדיקת חמץ למה שיעבור על בל יראה ובל ימצא? הרי הוא יהיה מתעסק. (קושיה של הנתיבות בספרו מקור חיים על הלכות פסח)

שאלה: הר"ן אומר שבדיקה היא דין דאורייתא להגן עליו מבלי יראה ובל ימצא כשמדובר שהוא לא ביטל את החמץ. מה היא היעילות של הבדיקה כדין דאורייתא להגן עליו מבלי יראה ובל ימצא כשמדובר שהוא לא ביטל את החמץ?

שאלה: האם לפי הר"ן יש קיום של תשבתו על ידי הבדיקה עצמה?

שאלה: האם יש קיום של בדיקת חמץ גם כשאחד לא מגלה שום חמץ בבדיקה ובחיפוש לחמץ?

המשך דברי התוספות: והטעם שהחמירו כאן טפי מבשאר איסורי הנאה שלא הצריכו לבערם משום דחמץ מותר כל השנה ולא נאסר רק בפסח ולא בדילי מיניה כדאמר לקמן (דף יא.) ולא דמי לבשר בחלב וערלה וכלאי הכרם שאיסורם נהג איסור עולם ונזיר נמי איסוריה שרי לאחרני אי נמי שאני חמץ שהחמירה בו תורה לעבור בכל יראה ובל ימצא החמירו חכמים לבדוק ולבערו אפילו היכא דביטלו משום דילמא אתי למיכליה וכו'.

התוספות שואלים למה לא חייבו בדיקה וביעור בעוד איסורי תורה גזירה שמא יבוא לאכלו כמו שגזרו לגבי חמץ?

שאלה: למה התוספות בקושייתם מפרטים שלושה איסורים של בשר בחלב ערלה וכלאי הכרם ולא מדברים על איסורים אחרים כמו חזיר נבילה וטרפה?

שאלה: התוספות אח"כ שואלים מנזיר. מהו ההסבר בתירוץ התוספות שחכמים לא גזרו מפני דשרי לאחרני.

התירוץ הראשון של התוספות על קושייתם מאיסורי תורה אחרים הוא שחכמים גזרו שמא יבוא לאכלו רק בחמץ מפני שאינשי לא בדילי מיניה. התירוץ השני של התוספות הוא שאני חמץ שהחמירה בו תורה לעבור בכל יראה ובל ימצא החמירו חכמים לבדוק ולבערו אפילו היכא דביטלו משום דילמא אתי למיכליה.

שאלה: מהו ההסבר בתירוץ שני של התוספות?

המשך דברי התוספות: ונראה לרשב"א דאפילו לפי טעם האחרון צ"ל דהחמירו חכמים בכל חמץ אפי' בחמץ נוקשה ועל ידי תערובת אף על גב דליכא בל יראה לפר"ת בריש אלו עוברין (דף מב.) דהא אמר שיאור ישרף והיינו חמץ נוקשה כדמוכח התם ואיכא למ"ד נמי התם דכ"ש חמץ גמור על ידי תערובת משמע דאסור להשהותו דאי מותר להשהותו אמאי ישרף ישהה אותו עד אחר הפסח ויהא מותר אפילו לרבי יהודה דלא אסר רבי יהודה חמץ אחר הפסח אלא בחמץ גמור דאיכא ג' קראי לתוך זמנו ולפני זמנו ולאחר זמנו (לקמן דף כח:) אבל בנוקשה דליכא אלא חד קרא אפי' ר' יהודה מודה:

הרשב"א מחדש שהחובה של בדיקת חמץ קיימת גם לגבי חמץ נוקשה אף שלפי רבינו תם אין בחמץ נוקשה איסור של בל יראה ובל ימצא. והרשב"א מדגיש שלפי תירוץ ראשון של התוספות זה פשוט ככה. אלא שזה נכון גם לפי תירוץ שני של התוספות.

שאלה: למה זה חידוש רק לפי תירוץ שני של התוספות ולא לפי תירוץ ראשון של התוספות?

שאלה: מהו ההסבר בחידוש זה של הרשב"א?

הרשב"א מוכיח את זה מהברייתא שאומרת על חמץ נוקשה ישרף.

שאלה: האם הדין של ישרף בחמץ נוקשה הוא דין דאורייתא או הוא רק דין דרבנן? איך זה יכול להיות דין דאורייתא אם אנו מקבלים את הדעה של רבינו תם שאין בחמץ נוקשה איסור של בל יראה ובל ימצא?

שאלה: מה היא נקודת המחלוקת בין רש"י לרבינו תם אם יש בחמץ נוקשה איסור של בל יראה ובל ימצא?

שאלה: האם לפי רבינו תם צריכים לברך כשעושים בדיקת חמץ לחמץ נוקשה?

שאלה: האם לפי רבינו תם צריכים לבטל גם חמץ נוקשה?

מסכת ביצה דף ז': בית שמאי אומרים שאור בכזית: מאי טעמייהו דב"ש א"כ לכתוב רחמנא חמץ ולא בעי שאור ואנא אמינא ומה חמץ שאין חמוצו קשה בכזית שאור שחמוצו קשה לא כל שכן שאור דכתב רחמנא למה לי לומר לך שיעורו של זה לא כשיעורו של זה ובית הלל צריכי דאי כתב רחמנא שאור הוה אמינא משום דחמוצו קשה אבל חמץ דאין חמוצו קשה אימא לא צריכא ואי כתב רחמנא חמץ משום דראוי לאכילה אבל שאור שאין ראוי לאכילה אימא לא צריכא.

רמב"ם פרק א' הלכות חמץ ומצה הלכה ב': החמץ בפסח אסור [א] בהנִיָּה שְׁנֵאמֵר (שמות יג-ג) 'לא יאכל חמץ' לא יהא בו הִתֵּר אֲכִילָה. וְהִמְנִיחַ חֲמֵץ בְּרִשְׁוֹתוֹ בְּפֶסַח אֶף עַל פִּי שְׁלֹא אֲכָלוּ עוֹבֵר בְּשָׁנֵי לְאוּיִן שְׁנֵאמֵר (שמות יג-ז) (דברים טז-ד) 'לא יראה לך שאר בכל גבלך' וְנֵאמֵר (שמות יב-יט) 'שאר לא ימצא בבתים'. * וְאִסּוּר הַחֲמֵץ וְאִסּוּר [ב] הַשְּׂאֹר שְׁבוּ מִחֲמִיצִין אֶחָד הוּא:

ראב"ד שם: ואיסור החמץ וכו'. כתב הראב"ד ז"ל דוקא לשיעוריהן אבל לענין ביעור ולענין אכילה יש הפרש ביניהם שהחמץ אם נפסל מאכילת הכלב אין זקוק לבער והשאור אף על פי שהוא נפסל חייב לבער לפי שהוא ראוי לשחקו ולחמץ בו כמה עיסות אלא א"כ יחדו לשיבה וטח פניו בטיט. ומה ששנו בתוספתא הפת שעיפשה חייב לבער מפני שהוא ראוי לשחקה וכו' בפת של שאור קאמר דאי בחמץ לא היה צריך לזה הטעם עכ"ל:

שאלה: מהו המחלוקת בין הרמב"ם לראב"ד?